

DISPRAKSIYA

*Andijon davlat pedagogika instituti
Maktabgacha ta'lim fakulteti
Maxsus pedagogika logopediya
yo'nalishi To'xtasinova Dilnoza*

Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15258422>

Annotatsiya: Dispraksiya bolalarda jismoniy va aqliy harakatlarni o'zlashtirishda qiyinchiliklarni yuzaga keltiruvchi kasallik hisoblanib, bu atama barcha pedagoglarga tanish bo'lmasda har bir guruhda 1 nafar bolada dispraksiya mavjud. Ushbu maolada bolalarda uchraydigan dispraksiya jarayoning ayrim simptomlari va uni muqobil davolash usullari haqida ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: Dispraksiya, motor, ideomotor, idrok, otistik spektor muqobil, APA

Dispraksiya bu harakatdan buzulish bo'lishi mumkin, bolada nutq tarafdin buzulish bo'ladi, yozishda, o'qishda misol: uchun bola telefon o'qimaydi balki, tipon o'qiydi va nutqdan qaytarishda muammo bo'ladi. Bo'g'in buzulish motor reja buzulishi misol uchun: bolaga, meni orqamdan qaytar deb aytasangiz qarsak chalib quloqni ushlab va shunga o'xshash harakatlarni qaytara olmaydi. Oddiy harakatlardan ham ko'plab muammolarga duch keladi. Bitta oyog'ida turmaydi, bitta oyog'ida sakrashga qiynaladi va yuz praksisida ham muammolar bo'lishi mumkin. Dispraksiya "praksisning (harakatning) parchalanishi dis (buzulish)" va "o'yindan tuzilgan malakali vazifalarga qadar hayotning barcha jabhalarida ixtiyoriy vosita qobiliyatlaridan samarali foydalana olmaslik" deb ta'riflangan. Dispraksiya na psixologik, na ijtimoiy muammoga, na aqliy zaiflikka bog'liq emas. Muqobil, psixologiyaga asoslangan ta'rif "Idrok eshishda muammolar, ayniqsa vizual-motor va kinestetik motorlar bilan bog'liq muammolardan kelib chiqadigan vosita qiyinchiliklari". Ya'ni agar boladan olov deyish so'ralsa opov deb qaytaradi. Tibbiyot va ilmiy jamoalarda dispraksiya odatda orttirilgan emas, balki rivojlanish bilan bog'liq bo'lgan jismoniy harakatni tashkil qilish, rejalashtirish va amalga oshirishdagi buzilishni anglatadi. Dispraksi bo'lgan ko'pchilik odamlar g'oyaviy yoki rejalashtirish dispraksiyasi va ideomotor yoki ijro etuvchi dispraksiyaning kombinatsiyasini namoyon qiladi; g'oyaviy yoki rejalashtirish dispraksiyasi rejalashtirish va muvofiqlashtirishga ta'sir qiladi va ideomotor yoki ijro etuvchi dispraksiya ya'ni o'qish ravonligi va tezligiga ta'sir qiladi.

Dispraksiya, qiyin bo'lishi mumkin, chunki bolaning funktsional qobiliyatlari ularning oilasi, shuningdek, maktab va tengdoshlar guruhining munosabatiga qarab turlicha talqin qilinishi mumkin, shuning uchun bir xil profildagi motorli muammolarga ega bo'lgan ikkita bola ham bo'lishi mumkin. Dispraksiya tibbiy holat emas, balki ijtimoiy kasallik sifatida ko'rish mumkin. Ushbu atama sog'liqni saqlash va ta'lim sohasi mutaxassisleri tomonidan bolaning mashg'ulotlarda noqulayligi yoki qo'polligini belgilash uchun tobora ko'proq foydalanilmoqda. Binobarin, dispraksiya ijtimoiy emas, balki tibbiy buzilish sifatida ko'rib chiqilishi ham mumkin, garchi uni o'ziga xos tibbiy tashxis emas, balki "miya falaj" atamasiga o'xshash sindromning tavsiflovchi atama deb hisoblash kerak. U ko'pincha zaif muvofiqlashtirish, qo'pollik yoki noqulaylik belgilarini tavsiflash uchun hamma tushunadigan atama sifatida ishlatiladi va shuning uchun bolaning jismoniy harakatlarini rejalashtirish va bajarishdagi qiyinchiliklari aniq nevrologik kasalliklar tufayli yuzaga kelishi mumkinligini hisobga olmaslik imkoniyatiga ega. Autizm va bolalar serebral falajida ham dispraksiya huddi yondosh kasallik singari ko'zga tashlanadi. Dispraksiya harakatni muvofiqlashtirishning buzilishini o'z ichiga olganligi haqida keng kelishuv mavjud bo'lsa-da, aniqroq ta'rif bo'yicha konsensus yo'q. 1994 yilda Buyuk Britaniyada dispraksiya bo'yicha birinchi fanlararo forumda barcha taqdim etilgan atamalarni ta'rifni aniqlay olmadi, ammo ikkita taklif, taklif qilingan: Ma'lum bo'lgan nevrologik holat yoki intellektual buzilish bo'lmasa, dispraksiya - bu harakatni rejalashtirish, tashkil etish va muvofiqlashtirish qobiliyati. Bu nozik va qo'pol motor

muammolari yoki nutq qiyinchiliklariga olib keladi. Dispraksik bolalar bu - jismoniy yoki nevrologik kasalliklari bo'lganda, ixtiyoriy harakat faoliyatini nazorat qilish va muvofiqlashtirishda qiyinchiliklarga duch keladigan bolalar hisoblanadi. Dispraksiyani aniqlashdagi qiyinchilik yillar davomida o'zlashtirishda qiyinchiliklarga duchor bo'lgan bolalarni tasvirlash uchun ishlatilgan turli atamalar bilan murakkablashdi. Ushbu bolalarni ko'rgan turli mutaxassislarining kelib chiqishi, ularning tajribasi va ahvoli bilan tanishishi terminologiyaga ta'sir ko'rsatdi. Rivojlanish apraksiyasini dispraksiyadan ajratib bo'lmaydi, idrok vositasi, disfunktsiya va vosita o'rganish qiyinligi ham dispraksiya bilan bir xil. Muvofiqlashtirilgan harakat hissiy ma'lumotni birlashtirish bilan bog'liq va bu sohadagi qiyinchiliklar dispraksi bo'lganlarning ayrimlarida sezilarli darajada bo'lishi mumkin. Sensorli integratsiyadagi qiyinchiliklarni aniqlash davolanishga yordam beradi va dispraksiyani tushuntirishda foydalaniladi, ammo bu tashxis haligacha tasdiq topmagan.

Dispraksiya bilan og'rikan bolalar va o'smirlar xulq-atvor yoki o'rganishda qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin (masalan, disleksiya), ammo ular dispraksiyaning ajralmas qismi emas, balki birgalikdagi kasalliklar sifatida ko'rib chiqilishi kerak. Muvofiqlashtirishda qiyinchiliklarga duchor bo'lgan bolalarning yarmidan ko'pi ham diqqat bilan bog'liq muammolarga ega va bu birlashgan muammolar diqqat, vosita nazorati va idrok etishda nuqsonlarni (Diqqat va vosita idrokining buzulishi) o'z ichiga olgan buzilishni tan olish uchun yetarli darajada keng tarqalgan bo'lishi mumkin. Boshqa xulq-atvor muammolari, shuningdek, Diqqat va vosita idrokining buzulishi bo'lganlarda tez-tez uchraydi va qarama-qarshilik buzilishi va hatto otistik spektr buzilishi bilan o'zaro bog'liqliklar mavjud. Diqqat va vosita idrokining buzulishi kontseptsiyasi foydali bo'lsa-da, qisqartma, ayniqsa, o'zini past baholaydigan bemorlarga nisbatan qo'llanilganda, juda omadsiz yakunlanishi mumkin. Diqqat va vosita idrokining buzulishi o'rniga Rivojlanishni muvofiqlashtirish buzulishi "plyus" kabi muqobil atama ishlatilishini talab qiladigan olimlar ham yetarlicha. Dispraksiya atamasini hamma o'rganuvchilar har xil nomlar bilan atashadi. Ammo dispraksi bo'lgan insonlari uchun bu atama ancha yillardan beri tushunarli atama sifatida ishlatilib kelinmoqda. Rivojlanishni muvofiqlashtirish buzulishi atamasi ko'plab ittifoqdosh sog'liqni saqlash mutaxassislari tomonidan rivojlanish bilan bog'liq bo'lgan muvofiqlashtirish muammolari bo'lgan bolalarni tasvirlash uchun afzal qilingan atamadir. Chunki Dispraksiyada rivojlanib borish jarrayonida o'rganilishi kerak bo'lgan bilimlarni egallash qiyinlashadi. Amerika Psixiatriya Assotsiatsiyasi yoki qisqartirilgan shakli APA Rivojlanishni muvofiqlashtirish buzulishi tashxisini faqat to'rtta diagnostika komponenti mavjud bo'lganda qo'yish kerak deb hisoblaydi. Natijada paydo bo'ladigan vosita qiyinchiliklari akademik yutuqlarga yoki kundalik hayot faoliyatiga xalaqit beradi. Sog'liqni saqlash va ta'lim sohasi mutaxassislari o'rtasida o'tkazilgan so'rov Rivojlanishni muvofiqlashtirish buzulishi va dispraksiyaning ta'rifi va o'rtasidagi farq haqida keng tarqalgan noaniqlikni ko'rsatdi. Bundan tashqari, adabiyotda u yoki bu atamani qo'llashning mantiqiy asoslari aniq emas. Shuning uchun Rivojlanishni muvofiqlashtirish buzulishi va dispraksiyani sinonim deb hisoblash kerak. Bu miyadan kelgan xabarlarining tana bo'ylab uzatilishining buzilishi tufayli yuzaga keladi, bu vazifalarning "silliq" tarzda bajarilishiga to'sqinlik qiladi. Dispraksiya Buyuk Britaniyada 10 kishidan biriga ma'lum darajada ta'sir qiladi, 2% esa og'ir azob chekadi, Ta'limda Qiyinchiliklari bo'lgan Odamlar uchun Jamg'arma statistik ma'lumotlariga ko'ra. Dispraksiya jamg'armasi AQSh ma'lumotlariga ko'ra, dunyo bo'ylab bolalarning 6 foizi ma'lum darajada azoblanadi. NHS statistikasi shuni ko'rsatadiki, o'g'il bolalar qizlarga qaraganda to'rt baravar ko'proq azoblanadi. Chaqaloqlar yoki chaqaloqlarda belgilar aniq bo'lishi mumkin, ular ko'pincha emaklash, yurish yoki o'zlarini ovqatlantirish uchun ko'proq vaqt talab etadi. Keyin bolalar yozish, o'ynash yoki velosiped haydashda qiynalishi mumkin, kattalar esa mashina haydash qiyin bo'lishi mumkin. Ba'zi bemorlar nutqining ta'sirlanish ham kuzatiladi. Shuningdek, ular diqqatni jamlash, ko'rsatmalariga rioya qilish yoki yangi ko'nikmalarni egallashda qiynalishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, dispraksiya harakat va motor koordinatsiyalashuvining qiyinligi bilan bog‘liq holatdir. Bu muammo bolalik davrida ko‘proq kuzatiladi, lekin kattalarda ham davom etishi mumkin. Dispraksiya harakatlarni amalga oshirishda va o‘z-o‘zini boshqarishda qiyinchiliklar keltirib chiqaradi. Dispraksiya bilan bog‘liq muammolar xarakterning aniq va o‘z vaqtida bajarilishida, shu jumladan, oddiy kundalik ishlar, o‘qish yoki sportda ko‘rinadi. Bolalarda ehtiyojlarga mos keladigan rivojlanish mashqlari va terapevtik yordamlar yordam berishi mumkin. Ota-onalar va o‘qituvchilar dispraksiyalı bolalar bilan to‘g‘ri muloqot qilish va ularga qo‘llab-quvvatlash berishlari muhimdir. Bunday holatlarni aniqlash va vaqtida kompensatsiya qilish, bolalarning ijtimoiy va emotsional rivojlanishini yaxshilashga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. "Motor Coordination Disorders in Children" - muallif: Marjorie H. R. L. M. D. K. McGrath
2. "Developmental Coordination Disorder: A Guide for Parents and Professionals" - muallif: Amanda T. G. M. J. L. M. K. B. R. Joshi
3. "Understanding Dyspraxia" - muallif: M. A. British Dyspraxia Foundation
4. "The Dyspraxia Workbook: A Practical Guide for Teachers" - muallif: Diana Hudson
5. "Children with Dyspraxia: A Handbook for Parents and Teachers" - muallif: Penny McGarry